

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

De les pintures murals romàniques, i especialment de les recentment descobertes a Santa Maria de Terrassa.

BANS d'entrar en la descripció i interpretació de les pintures descobertes en un absis cegat de la iglésia romànica de Santa Maria de Terrassa, donaré alguna idea de l'antiquíssim costum d'omplir de pintures els murs, absis i cúpules i fins l'exterior dels temples cristians, els quals per llur pobresa no pogueren tenir-los enriquits amb mosaics.

M'hi obliga l'enunciat del present treball, no pas indicat per mi. Cal dir que podia suprimir sa primera part, limitant-me a tractar solament d'aqueixes pintures murals de Terrassa que han estat tan justament celebrades, però tant se val : ja està dit. Tot servirà per a posar més de relleu sa innegable importància.

Ja en el Concili d'*Ylliberis*, entre els anys 300 i 303, es determinà que no hi hagués pintures en les iglésies, perquè a les parets no s'hi pinti ço que s'adora i reverencia. Un compilador dels Concilis, autor del segle XVIII, ho interpreta en el sentit d'evitar les irreverències envers tals imatges en temps de persecucions, la qual cosa ho confirma l'eminent arqueòleg modern Dom H. Leclercq, al suposar que el mòbil dels dinou bisbes reunits en el susdit primer Concili de la província d'Espanya, obeí a la repetida aparició de caricatures ridiculitzant, en les parets de les iglésies, les imatges dels Sants Màrtirs; per evitar la qual cosa es prohibiren tals pintures cristianes.

És curiosa i notable la dissertació que fra Maties de Villanúño escrigué en el segle XVIII sobre aqueixa matèria i la tradició subsegüent de persecució d'imatges cristianes.

Moltes són les noves que ens deixaren els Sants Pares sobre el costum i el per què de l'ornament de les iglésies amb mosaics i pintures, entre aquells Sant Eusebi i Sant Bassili de Cessàrea, dins del segle IV, en la qual època Sant Gregori Naziancè confessà, en el Concili de Nicea, que no havia pogut retenir les llàgrimes a la vista d'una pintura representant el sacrifici d'Abraham; i Sant Basili, reconegué que els pintors són tan útils a la religió amb son pinzell, com els oradors amb sa eloqüència. Ben diferentment d'ells pensà Tertulià, qui, escrivint contra els artistes en el segle III, tenia a aquests per una mena de gent que exercia una professió vituperable, no podent ésser batejats si abans no repudiaven la seva art; havent d'ésser excomunicats si després del baptisme reprenien l'exercici de llur art. Aquest criteri responia a l'aversion dels cristians bisantins per les obres d'art, com conduint directament a la idolatria. A més, certs Pares de la Iglésia temeren sempre que els fidels no confonguessin la imatge amb l'objecte representat, i que els esperits grollers, seduïts pel talent de l'artista, deixessin de veure a Déu a través de l'obra; i, és per això que feren els més grans esforços per a conjurar aquest dany.

Tot això, és clar, contribuí a la decadència de la pintura, restant incorrecte, per tant, com els assaigs primitius que foren intentats, car la por d'incórrer, per altra part, en la trassa de representacions titllades de paganisme, lligà talment als artistes, que preferiren més fer figures diformes que conservar el sentiment de lo bell. Emperò la tolerància de la imatgeria en els murs dels monuments del cult començà a manifestar-se ja en el segle IV amb el progrés del cristianisme, segons alguns autors grecs i llatins d'aquell temps. Paulí, bisbe de Nola, a la fi de dit segle, dotà de pintures les iglésies de Sant Fèlix de Nola i de Fondi; les quals pintures sembla que són les més antigues del gènere a Itàlia. I al segle V prevalgué ja el costum de decorar totes les iglésies aixecades en llaor dels Sants i dels Màrtirs, amb pintures representant els actes de llur vida, essent els Papes Sixte III i son successor Lleó *el Gran*, de dit segle, els més cèlebres entre els antics Pontífexs que portaren aquesta mena d'ornamentació de les iglésies al grau més alt de perfecció. Sant Nil havia escrit en el segle IV, que «...Dins del temple, a quiscun costat, es cobriran els murs d'escenes de l'Antic i del Nou Testament, pintades per un bon artista : així aquells qui no coneixent les lletres no

poden llegir les Santes Escripures, apendran, per mitjà d'aquestes pintures, les belles accions dels qui han servit a Déu fidelment.»

Una idea semblant va exposar més tard Sant Gregori *el Gran*, el qual escrigué, en el segle VI, que «S'empleen les pintures en les iglésies per a què els il·letrats llegeixin, mirant els murs, ço que no poden llegir en els llibres.»

Així, doncs, a l'Occident, hi ha hagut pintures murals molt anteriors a les que s'han conservat, car, els textos, sinó les obres, proven que ja es pintava així en els temps merovingis, i en una època en què l'Orient no havia pogut pas estendre sos objectes d'art i ses imatges per l'Europa occidental.

Altre exemple ens l'ofereix Gregori de Tours, dins del mateix segle VI, al contar-nos que la muller de Namatius, bisbe de Clermont, féu construir, fora dels murs de la ciutat, una basilica dedicada a Sant Esteve. «I com que volgué ornar-la de pintures, tenia un llibre damunt dels genolls i llegia la història dels temps passats, indicant als pintors ço que ells havien d'indicar sobre els murs.» El mateix autor parlà de la iglésia que hi havia hagut en el mateix emplaçament actual de Saint Germain-des-Près, a París, qui tenia en son interior columnes de marbre, la volta decorada d'ornaments d'or, i els murs coberts de pintures sobre fons d'or, seguint l'estil bisantí, el paviment de mosaic, i tan abundant el tot de làmines de coure daurat, que féu que es donés a aquella iglésia el nom de Saint Germain-le-Doré.

No obstant, cap fet prova que la pintura mural hagués brillat amb llum esclatant a Bisanzí, i, per tant, tampoc a l'Occident, on l'art d'Orient s'hi reflectia. I amb tot i sa decadència, ja que cada dia s'anava notant més la manca de moviment en les figures i una simetria ofegadora de l'expressió, havent de recórrer els artistes a il·lustracions amb lleteria perquè no sabien com expressar llurs figuracions per tal que parlessin als devots, vingué l'arrianisme a contribuir a l'aixecament de l'art pictòric a la nostra península, car havent tingut de fugir d'ella els bisbes catòlics i molts monjos per les persecucions dels arrians, es refugiaren no pocs a l'Orient, i entre ells el metropolità Leandre, l'abat Eutropi, el qual fou després bisbe de València, el god Joan de Vallclara, fundador més tard a Tarragona del monestir del seu nom i bisbe després de Girona; els quals, anats a Constantinoble, centre llavors de les arts i les lletres, retornaren al triomfar amb Recared el Catolicisme, portant a llurs Seus i monestirs veritables tresors de saviesa, no mancant-hi un gran nombre de manuscrits bisantins preciosos que després foren

aquí reproduïts i multiplicats. I és per la il·luminació de tals manuscrits que es mantingueren vives les tradicions d'una estètica originada de l'art de les catacumbes, car la pintura damunt del pergami era cultivada a l'Orient, els quals monjos foren els primers artistes que la feren floreixent; i de llurs obres es valgueren els dels convents occidentals per a omplir-los, des de llurs quiets escriptors, de tants hermosos còdexs, que es guarden amorosament en lo més recòndit de les biblioteques, mínima part, aquests, dels innumbrables que caligrafiaren i pintaren. D'aquí la influència bisantina de tals preciosos manuscrits; i d'aquí, també, la que s'observa en les pintures murals que ens han restat, moltes vegades degudes a artistes d'aquells països, més aviat monjos que paisans, als quals s'encarregava la decoració policroma dels santuaris nostres. Fossin uns o altres, no hi mancava la intervenció de la Iglésia. El Concili de Nicea, de 787, sentà que la composició de les imatges no és pas una invenció dels pintors, car és una tradició aprovada per la Iglésia Catòlica; per tant, als pintors els toca executar i als preveres ordenar i regular, amb lo qual va començar la formació de la iconografia i del realisme dins l'art religiós.

Si bé amb la invasió sarraïna s'estroncà la creixença del nostre art, no s'extingí pas del tot, car varen conservar-se els llibres historiatats, guardadors de les lleis civils i religioses dels visigots, molts manuscrits dels quals acompanyarien als cristians als Pireneus i a Covadonga; i així és com féu reaparèixer la tradició visigoda-bisantina, en el segle VIII, el monjo Beat de Lièbana, amb sa *Exposició de l'Apocalipsis*, dues de les moltes reproduccions de la qual, del segle X, es guarden a les Seus de Girona i d'Urgell.

El relatiu esplendor a què havia arribat l'art llavors, va cessar tot d'una amb la imaginofòbia oriental, que, seguida en el segle VIII per diversos bisbes, contribuí a què els emperadors bisantins es decantessin cap el partit dels iconoclastes; i fins que Theodora, emperadriu d'Orient, al 850, restablí el culte de les imatges en les iglésies cristianes, la destrucció de tota mena d'imatgeria fou gran en aquell imperi. Això motivà, en canvi, una altra immigració profitosa per a l'art occidental, car els artistes bisantins tingueren d'expatriar-se cap a l'Europa occidental, invadint especialment la Itàlia, la França i l'Espanya, portant-nos un refluoriment de les arts totes, i fent que la pintura, sempre de tradició oriental en aquells segles, si bé amb el caràcter adoptat del respectiu estil nacional, manifestés els seus progressos, fins arribar a la relativa perfecció dels manuscrits artístics de Ripoll, Vich, Albelda, Celanova, Es-

corial, etc., dels segles IX, X i XI; i especialment el d'Urgell, que algú creu fou il·luminat pel mateix susdit beat, la qual cosa, d'ésser certa, el remuntaria al segle VIII, revestint per tals circumstàncies una importància excepcional.

No cal estranyar que es parli tant aquí de manuscrits il·luminats, car tots els tractadistes d'art medieval han constatat la impossibilitat de substreure's de la influència d'aquells, sense els quals molts problemes artístics i iconogràfics no haurien pas pogut resoldre's, tant de la pintura mural com de l'escultura.

Segons un conscient autor, no fou tan sistemàtica i absoluta la destrucció de la imatgeria religiosa pels iconoclastes, car, apart d'altres manifestacions artístiques que respectaren, sovint aquells monarques feien traçar pintures al·legòriques en els temples per a reemplaçar les imatges destruïdes, puix quants més pintors portaven els butxins al martiri, més en sortien; i si els tallaven les mans, deien que la Mare de Déu els hi tornava. No solament el ferro no aniquilà els pintors grecs, sinó que hi ha motiu per a creure que n'augmentà el nombre.

Interessats els Papes en l'èxit d'aquesta lluita de resistència a la febre iconoclasta, protegiren als monjos artistes fugitius de Grècia i Constantinoble, i restauraren en el segle IX les antigues iglésies: omplint-se aleshores, aquestes, d'urnes, corones, canalobres, frontals d'altar en baix relleu, estàtues d'argent i d'or, cortines de seda amb figures enriquides amb or i pedreria, columnes, altars, paviments i parets ricament amosaicats, i vastes pintures que cobriren l'interior de les iglésies.

Carlemany volgué també regenerar les lletres i les arts, i someté al Concili de Francfort, de l'any 794, els cànons del de Nicea del 787, que mantenien les imatges, essent amb això conseqüent amb ses idees de sempre, puix ni a França, ni a Alemanya, i, per tant, a la nostra terra, es va fer mai qüestió de si calia o no destruir les imatges i les pintures. L'antiga opinió de què les iglésies havien d'estar pintades en tota llur superfície interior, subsistia encara en dites nacions lo mateix que a Itàlia. Els comissaris reials que recorrien les províncies estaven encarregats, a l'inspeccionar les iglésies, d'examinar llur estat general i ses particularitats, i entre elles ses pintures, i fins si en els camps l'emperador hi aixecava un oratori, els murs havien d'estar coberts de pintures en tota sa superfície, car una iglésia, fins que havia rebut sa decoració pictòrica, no es considerava com acabada.

Aqueix moviment artístic va sostenir-se, puix Carles *el Calb*

reiterà l'ordre de pintar les iglésies al renovar la disposició de Carlemany de vigilar per a què les iglésies fossin restaurades i decorades, com així es féu, segons consta en molts documents, alguns d'ells de la nostra terra.

Tal activitat artística continuà en el segle x, amb tot i l'imperi del feudalisme. Les pintures murals més antigues existents a Catalunya són segurament les del retaule de Sant Pere de Terrassa (fig. 1), que a l'any 1895 es trobà empotrat en son absis, estant compost de dos ordres de ninxos amb petits arcs d'una i tres columnetes de pedra, dins de les portalades de les quals, i en una faixa del dessota, s'hi veuen figuracions pintades, atribuïdes al segle x, dels Evangelistes, a dalt, i més avall d'un assumpte amb varietat de personatges, representant potser el pas del mar Roig.

També s'han reconegut fragments pintats, parts de figures hieràtiques, segurament apòstols, a l'absis de Sant Miquel de Terrassa, que apar són del segle xi, com les de Sant Miquel de la Seu d'Urgell amb les figures del Crist, la Verge Maria i els apòstols Sant Pere, Sant Pau i Sant Joan.

En aquest segle, a l'ensems que en el segle xii, la pintura decorativa s'estén per tot arreu on penetra l'arquitectura romànica, essent llavors universals ses formes, com es fa universal i per primera vegada única la religió de Jesús per tota l'Europa, car tots els ritus es deriven i depenen del fet històric de la vinguda del Crist. Així, doncs, la pintura religiosa tingué d'acceptar naturalment els tipus de Jesús, la Verge Maria, els Apòstols i tots els antecessors del Cristianisme, tal com els havien fixat aquells orientals que habitaren els llocs històrics i sagrats de la nova religió. Per allunyats i dissemblants que estessin uns i altres fidels de la immensa cristianitat, les mateixes imatges s'imposaven a llur esperit i fascinaven sa imaginació. Tot repetint consemblants històries, qualque poble procurà fer ressonar, dins de tal uniformitat, quelcom de llur accent local; i forçant sa inventiva, tractà d'adjuntar-li algun detall concret, i com un xic de realisme, creient-se amb això l'artista resultar original; emperò la simplicitat primitiva de la iconografia cristiana no es prestava pas a les interpretacions individuals, car tot motiu habitual no contenia més que lo essencial del dogma, i com el dogma era immutable, car a l'època romànica conservava encara aquest sa puresa a Antioquia, a Palerm, a Aix la Chapelle, a Poitiers, a Ripoll i a l'Urgell, els cristians, pronunciant idèntiques pregàries, reverenciaven les mateixes imatges.

El dogma de la imatge acompanyà el dogma de la Revelació.

i els pintors el trobaren fixat sobre el pergami dels manuscrits que circularen de monestir en monestir. Si les grans decoracions murals que començaren a cobrir les parets de les iglésies romàniques per tota la cristianitat representen els mateixos personatges amb idèntiques actituds, és que són copiats de les mateixes miniatures, car els artistes d'aquell temps imaginaren o fixaren definitivament composicions que es miren com a models. Llurs successors jutjaren inútil canviar-los, i tals obres admirades, esdevingueren en lo successiu tipus sagrats que la major part dels pintors reproduïren fidelment.

A més d'aqueixos models, de què per a llurs figuracions disposaven els artistes, comptaven en aquells temps amb llibres que donaven fórmules per a la tècnica : em refereixo a les obres següents: la famosa *Historia Naturalis* de Plini *el Vell* (segle I), el qual no sols consignà en ella els noms dels artistes més cèlebres i llurs millors obres, sinó que seguí els progressos de les Arts i indicà sos procediments. Heus-aquí un d'ells pertinent al nostre cas : «la paret ha de rebre tres capes de cals i porcellana i dues de cals i d'estuc marmori ans de pintar-la»; i Vitruvi, en el mateix segle i en sa cèlebre obra *De Architectura*, parlà de la decoració interior, prefixant que la cera púnica ha de barrejar-se amb oli al fer-se la preparació dels murs que haguessin de pintar-se; això com a procediment a l'encàustic; i com a la manera de preparar els murs per a la pintura al fresc, «un primer estuc grosser, tres capes de cals i porcellana i tres altres de ciment marmori». Fins al segle III tal estuc es compongué de dues capes, i més tard, d'una sola.

El monjo Heraclius, en el segle X, ens parlà, en sa coneguda obra *De coloribus et d'artibus romanorum*, de com havia de preparar-se la pedra per a pintar-la; la qual havia de rentar-se primerament ben bé i fer-la eixugar al sol o també amb foc, i després fregar-la bé i rebre dues o tres capes d'oli blanc de pintar, polint-se amb el pinzell o amb la mà fins que la pedra quedés llisa com el vidre, podent-s'hi llavors pintar amb tota llei de colors desfets a l'oli. Parla també de com els pintors i il·luminadors poden barrejar els colors, i sobre la manera com s'hi executa una obra, i com un color és matisat i ombrejat amb un altre.

El monjo alemany Theòfil o Roger, del segle XI, tracta també, en sa curiosa obra *Diversarum artium schedula*, de la pintura a l'encàustic i al fresc amb oli de llinosa, pintant-s'hi amb ell la pedra, sense aigua i amb vermelló o cinabri.

Cap manual relacionat amb la pintura d'abans de les de Terrassa i d'altres de Catalunya, com la interessantíssima *Guia de la Pintura*

del monjo Denys, pogué servir millor d'ensenyament per als artistes. Si bé atribuïda al segle XV, cal tenir en compte que al mont Athos, centre del bisantinisme artístic, es tingué aqueix manuscrit per obra del segle X o XI, i que son autor, el qual confessa que l'ajudà son deixeble Ciril de Chio, diu al començar son tractat que s'esforça a imitar el cèlebre i il·lustre mestre Manuel Pansèlinos de Tessalònica, pintor, segons sembla, del segle XI o XII. En aquest llibre s'hi donen regles per als procediments de la pintura, per a la representació de la iconografia dels personatges de l'antiga llei de l'Evangeli i de la Passió, les Paràboles, les Festes de la Mare de Déu, els miracles dels principals Sants, els Màrtirs de l'any, les al·legories i moralitats, manera de distribuir les pintures dins les iglésies, i les inscripcions.

Del X al XII segle, no són pas solament els manuscrits que porten d'un país a l'altre les figures i composicions bisantines: obsessionades les ànimes pel pensament de la deslliuració de la Terra Santa, el món occidental en massa es precipità cap a la Palestina, i d'allí portaren icones, ivoris i altres objectes de veneració que propagaren aquí les formes de l'art oriental; i aviat apareixeren en els murs de les nostres iglésies els ascetes i sants bisantins, els quals, encara que no donessin a la nostra gent una imatge del medi en què ella vivia, hi trobaven en sos aspectes d'un món llunyà tot allò que els hi recordava la religió venerada.

Davant d'aquesta art importada de l'Orient, hi subsistí a l'Occident una altra art d'imaginació local o septentrional, sobrevivint d'aquesta època alguns frescos d'un estil estrany, barbre, indefinible, essent una de ses manifestacions la interpretació de les visions de l'Apocalipsis, per a les quals els pintors tingueren una ingènua audàcia, tant amb llurs formes com amb els colors adoptats.

L'abús de tot això fou tal, que constituí en el segle XII un dels motius de les reformes de Sant Bernat, gran impugnador d'aquest gènere de representacions, puix deia que amb elles i per elles els fidels es distreïen dels textos sants i de les cerimònies del culte.

De l'esmentat segle XII tenim aquí les pintures murals de Pedret, Marmellà, Mur, Angulasters, Monral, Sant Martí de Fenollar, La Clusa, Sant Romà de les Bones, Mare de Déu de Bolvir, Sant Climent i Santa Maria de Tahull, Santa Maria de Bohí, el Brull i Campdevàrol.

Entre aquestes, la major part de les quals han estat reproduïdes en colors per l'Institut d'Estudis Catalans en tres fascicles, i les del segle XIII, cal posar-hi les recentment descobertes a Santa Maria

FIG. 1. -- RETAULE DE SAINT PERE DE TERRASSA
Sègle x

FIG. 2. — PINTURES MURALS DE SANT PERE DE TERRASSA

Dibuix d'En Planella

Segle XIV

p. 33

FIG. 7. — FRONTAL DE SANT MARTÍ DE TOURS, DEL MUSEU DIOCESÀ DE VICH

Clixé Mas

Segle XI

p. 35

FIG. 3. — PINTURES MURALS DE SANTA MARIA DE TERRASSA
Segles XII i XIII

Clixé Mas

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

LÀM. VII

FIG. 6. -- MINIATURA DE L'ÀPOCALIPSIS DE GIRONA
Segle x

de Terrassa, car, al nostre modest juí, són dels últims del segle XII als començos del XIII. D'aquest segle tenim a Catalunya les de Sant Pere de Caserres, si encara hi són; les de Santa Maria d'Aneu, a Esterri, de Sant Pere del Burgal, Frontinyà, Nostra Dona del Bru, i cloquer de Sant Martí del Canigó; havent-n'hi hagut no fa molts anys a Ripoll i a Sant Llorenç del Munt, i havent-se també publicat algunes d'aquestes en dits fascicles.

Altres pintures murals varen descobrir-se l'any 1895 a Sant Pere de Terrassa, més modernes : em refereixo a les del segle XIV que es veuen a la paret frontera de la porta d'entrada, representant assumptes de la passió i mort de Jesucrist, destacant-s'hi especialment una Santa Llúcia (fig. 2). Constitueixen una sèrie de requadres, sense regularitat, pintats en diversos temps per diferents mans, i alguns dels quals apareixen superposats.

Cal ja que m'ocupi de les pintures murals trobades aquest estiu dins d'un absis cegat, no acusat a l'exterior, de l'ex-monestir de Sant Ruf, conegut amb el nom de Santa Maria de Terrassa. Fou consagrat aquest temple l'any 1112, essent objecte de certa restauració en 1612. Tal vegada fou en aquesta ocasió quan fou tapat aqueix petit absis situat a la part esquerra del tester de la capella dreta del creuer, a fi d'omplir aquella paret amb un retaulet barroc per a fer pendant amb el de la Capella frontera que llavors acabava de fer-se i que no ha desaparegut com aquell i és ben acceptable.

I veus-aquí que un dia, el 21 del passat setembre, se li ocorregué a l'actual il·lustrat rector, Dr. Homs, realitzar una provatura per a cerciorar-se de si l'aparell interior de la iglésia era al dessota de les capes de guix que amb el temps s'hi havien adherit, com la pedra adovellada ben tallada que apareix a l'exterior, a fi d'intentar una neteja per a posar-la en evidència tal com Déu mana; i al notar que en aquella part els cops sonaven a lloc buit, anà buidant-lo amb tota cura, i descobrí, amb gran sorpresa i ver entusiasme, que aquell fons de tants anys amagat contenia hermoses i relativament ben conservades pintures. A mesura que avançava la neteja d'aquella espècie d'arcosoli, aparegué el desenrotllament de tot el fons d'un altar dedicat a un bisbe màrtir. Donada la nova a la premsa, no vaig pas tardar gaire a anar a visitar-les, i sol·licitat per *La Vanguardia* per a tractar d'elles en dit diari, hi he publicat una sèrie de quatre articles, que molts de vosaltres ja haureu llegit. Coincidint a l'ensems amb el primer, el nostre consoci i erudit Conservador del Museu de Vich, Mn. Gudiol, va dedicar a aqueixes pintures un article a *La Veu de Catalunya*, donant-les-hi tota la importància

que es mereixen; i Mn. Trencs, distingit Conservador del nostre Museu Diocesà, hi va dir alguns mots, també, dins la revista *Vida Cristiana*. El *Blanco y Negro*, *El Heraldo*, la *Il·lustració Catalana*, *El Dia Gráfico* i alguna altra publicació* reproduïren aqueixes pintures i hi digueren igualment la seva, com ho farà també el que això escriu en el pròxim número de la revista *Museum*.

En dita absidiola s'hi distingeixen quatre assumptes : en la part superior (fig. 3), el Crist assegut en majestat dins de l'ametlla mística, tenint a cada costat una figura de benaventurat dreta, i horitzontalment disposats, a la part central de l'absis, els tres restants assumptes representatius d'escenes de la vida, martiri i enterrament del sant o figura que acompanya al Crist Pantocrator a la Glòria (figs. 4 i 5).

S'hi desenrotlla en tot això el martiri de Sant Tomàs de Cantorbéry, arquebisbe, la vida del qual va unida a la de son diaca Edward Grim, el qual es veu figurat a la Glòria a l'altra part del Crist, i en les dues primeres escenes del martiri de Sant Tomàs Becket.

A l'arc superior, que a modo de guardapols avença quelcom damunt de la capella, s'hi veu una sèrie de flors, fulles i fruites. L'arc subsegüent ostenta una teoria de cercols estrellats i ovals horitzontals, semblants aquests als del vestit de Sant Cristòfol d'una pintura mural benedictina de Santa Maria delle Grotte del segle XIII (Venturi, *L'arte*, fasc. I.^a, 1913); i en la part central de dit arc s'hi observen dos àngels volant, acullint amb llurs ales el bust del Sant dins d'un llenç que ambdós sostenen, com en alguns mosaics bisantins.

Després d'altre arquet pintat de vermell, el fons, i amb inscripcions blanques il·legibles per llur mal estat, es manifesta dessota del mateix l'assumpte de la Glòria. L'artista seguí aquí el mètode bisantí, amb els mateixos models que prevalgueren a l'Orient i a l'Occident, com es veu en moltes pintures murals i antependis, i fins en relleus carolingis derivats d'altres romans.

Així diu l'esmentada *Guia de la Pintura* del pintor del convent de Fournas del mont Athos : «Quan volgueu pintar els murs d'una iglésia, feu de seguida, en el remat de la cúpula, un cercle de diferents colors i paregut a l'arc-iris que s'observa sobre els núvols en temps plujós. Al mig representeu al Crist beneït i portant en son si l'Evangelí. Pinteu l'epígraf : Jesucrist el Totpoderós.»

* Posteriorment les ha reproduïdes *Vell i Nou* amb un article d'En Joan Sachs.

Això és lo ordinari, emperò en el nostre cas ens trobem amb alguna variant que ens ofereix particularitats de molt d'interès.

Destacant-se en un fons de faixes vermelles, blaves i grogues, procediment en ús en pintures murals i llibres manuscrits, de la qual cosa en són exemples les miniatures de la *Babilonia de l'Apocalipsis de la Seu d'Urgell*, publicada per En Sanpere i Miquel en *L'art barbre*, i d'altre *Apocalipsis*, de Girona (fig. 6), la pintura mural de Santa Catarina, de Montmorillon, etc., procediment que ja es manifesta en els temps primitius cristians, com es pot veure dins la petita catacomba de la Vinya Randamini a la Via Apia, per a marcar el nivell del sol o la perspectiva del fons, veiem al Pantocrator, auriolat son cos amb l'acostumat oval almigdaloides, anomenat ametlla mística, per més que de tals auriolades n'hi ha de rodones i d'altres formes, com poden comprovar-se a la capella de Sant Blasi, prop de Brindisi (segle XII), a la iglesia de Sant Savin a França (segle XI), i en dos cobricels romànicobisants dels Museus de Vich i Municipal de Barcelona; podent-se veure ovals semblants al de Terrassa, en diverses pintures murals de Roma, Síria, etc., i en alguns antependis dels segles XI (fig. 7), XII i XIII de dits Museus i d'altres nacionals i estrangers, alguns dels quals tenen l'interior seminat de set o més estrelles, al·ludint a les de què ens parla Sant Joan en sa visió de Pathmos; idea també del Cel, igualment expressada amb les ondulacions de l'interior de la cenefa que emmarca l'òval i que en Martigny interpreta com a aigües del repòs. Ostenta l'orla la reproducció pictòrica de gemmes, algunes crucíferes imitant pedres precioses, tal com s'observa en els frontals romànics inspirats en els que es feren d'or, argent i pedreria.

El Crist està assegut en una espècie de banc damunt del consabut coixí oriental, i apoya els peus nus, com tot personatge diví, en altre coixí gemmat, que en altres casos és un arc iris o una esfera sinònima de l'univers, sobre el qual impera, segons el text d'Isaïes, «el Cel és mon trono i la terra mon escambell».

És una actitud raríssima la que aquí ofereix el Pantocrator, tenint els dos braços aixecats i posant amb una mà un llibre obert i amb l'altra un volum tancat damunt de cada un dels caps de Sant Tomàs i del diaca Eduard, el primer amb hàbits episcopals i el segon amb la *túnica distincta*, o dalmàtica, que des del segle VI fou concedida a tots els diaques, ja que generalment el Crist mostra amb la mà esquerra el llibre de la Fe o dels set segells, a la manera grega, i amb la dreta beneeix, formant amb l'especial disposició dels dits el nom del Crist. Amb dir que no he constatat enlloc un cas com aquest del Pantocrator de Terrassa, resta posada de relleu la impor-

tància de semblant raresa. Quelcom paregut és, per exemple, el de la pintura publicada pel precitat autor, en què es veu al Crist entregant a Sant Pere el llibre dels Profetes de la Llei antiga en ell acomplida i al diaca Sant Llorenç el Llibre de l'Evangelí, que com a tal diaca ha de llegir. Emperò si es pot admetre que sigui el Llibre de l'Evangelí el referent al diaca Eduard, crec que en la imposició del que el Pantocrator col·loca damunt del cap i la nuca de Sant Tomàs, ha de veure-s'hi l'acte a això referent, qui des del segle IV la tradició grega adjunta a les cerimònies de la Consagració dels bisbes, de conformitat amb les Constitucions Apostòliques, subratllant amb això l'obra del mateix Déu. Sobre aquesta missió del consagrant, reservada en son origen al bisbe de Roma, el text dels *Statuta* diu : *episcopus cum ordinatur duo episcopi ponant ac teneant evangeliorum codicem super caput et verticem ejus.*

(Acabarà.)

J. SOLER I PALET

Cursa muntanyenca Llinàs-Arenys de Mar

L dia 2 de desembre de 1917 indiscutiblement marcarà un nou fitó de victòria a favor de la Secció d'Esports de Muntanya del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA. Tasca gegantina és l'organització i realització de les curses muntanyenques, mes l'èxit anualment corona la nostra obra. Allunyats de les lluites que lògicament existeixen dins la vida esportiva de la nostra terra, lluites necessàries, ja que l'home en surt beneficiat, factible seria que en un moment es cregués que afavoreix a un perjudici d'un altre. No ho cregueu; la història nostra, el nostre caràcter, la nostra voluntat tenen que esser-vos solvència sobrada d'imparcialitat en pro de tot ço que organitza la susdita Secció.

Que l'obra que realitza la mateixa té la virtualitat suficient per a propagar, per a estendre l'amor a la Natura, que com un ver sacerdocí conrea, diguin-t'ho els efectes que han produït aquelles! Sabeu per què? Per l'amor que anima a tots nosaltres; i l'amor és un sentiment que agermana, quan és pur i desinteressat.

Sant Llorenç del Munt, Argentona-Granollers, Llinàs-Arenys de Mar, — resultats de ço que contàvem — no tan sols són els molts o pocs equipiers que en el primer any creuaren en vertiginosa marxa la muntanya llegendària, sinó que va poder atreure una gran aglo-

ITINERARI DE LA CURSA LLINÀS-ARENYS DE MAR

ÈQUIP DE LA CATEGORIA DE CORREDORS EN PLENA LLUITA

p. 37

EL SANTUARI DEL CORREDOR, DURANT LA PROVA

Lloc neutralitzat per als corredors

p. 37

EQUIP CONCURSANT EN EL LLOC DE MÀXIMA ALTURA

EQUIP VENCEDOR DE LA CATEGORIA D'EXCURSIONISTES

meració de gent ciutadana. I la llavor va fructificar; no és sols la Secció d'Esports la que en realitza, sinó també altres entitats esportives de la nostra ciutat.

Enguany, el paisatge, hermós, s'estenia davant dels nostres ulls, havent-hi una perfecta harmonia entre la Natura, candent i insaciable de bellesa, i els corredors, els quals, ardots i pletòrics d'energies, com sagetes els uns i amb pas ferm i decidit el altres, travessaren la serra del Corredor, arribant a una altitud de 600 metres, fruit sempre d'un bell panorama. El terreny, bon xic trencat, amb grans i boniques bosquíries de pins i alzines sureres, que, com gegantines fades, acaraven als corredors. L'església d'Alfar, forn del vidre i l'ermita del Corredor constituïen la part penosa de la cursa.

L'esmentat Corredor, en un jorn clar com el de la cursa, constituïa un bell esguard : d'una part, hermosos panorames de muntanyes, pobles i viles, i d'altre, les aigües del mar llatí saborejant amb gran avidesa la nostra terra, com l'aimant afanós de sa aimada, l'acarona, la besa, i un plaer gran se li esvaeix per tot el cos.

Descansaren temps neutralitzat els uns, continuaren els altres; la rapidesa s'apoderà de tots, era la Victòria, eren els adalits d'una altra generació que deia a la present, com Jesús a Llätzer : « — Aixeca't i camina envers el progrés »; era un crit salvatge per a despertar la vitalitat del nostre poble, un crit de Pàtria. El poble, com sempre, a Llinàs, Alfar, a Arenys de Munt i Arenys de Mar, a les masies, agermanat amb els ciutadans amics i devots del aire lliure i del sol del migdia, festejaven als corredors... Una diada, amics, d'entusiasme i de vida!

L'acte del repartiment de premis als guanyadors de la cursa Llinàs-Arenys de Mar, tingué lloc en el local del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA la vetlla del dia 2 de gener, constituint un èxit sorollós, digne parió d'aquella festa esportiva. Obert l'acte pel Sr. Cò de Triola amb breus mots de salutació, llegí el senyor Secretari de la Secció la memòria de la cursa, que és la que segueix :

« Senyors : Avui fa justament un mes que tingué lloc la cursa Llinàs-Arenys de Mar, quarta de les que des de 1914 ve organitzant la Secció d'Esports de Muntanya del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA. Les dates 20 desembre 1914, 21 novembre 1915, 10 desembre 1916 i 2 desembre 1917 quedaran escrites en lletres d'or en la història del deportisme català.

Esperonada per l'èxit obtingut en les anteriors curses, per la simpatia amb què eren vistes per part d'excursionistes, corredors

i admiradors de les belles encontrades de la nostra hermosa Catalunya, així com també per part dels habitants de les poblacions encloses en els itineraris, la Junta directiva de la Secció d'Esports de Muntanya començà les tasques d'organització de la cursa objecte d'aquesta ressenya, treballant amb braó de dia i de nit a fi d'obtenir, dintre els patriòtics ideals que la mouen, — de tots vosaltres prou sabuts — un nou èxit que vingués a premiar els seus afanys.

El trajecte comprès entre les poblacions de Llinàs a Arenys de Mar fou l'escullit per la cursa d'enguany. De la vallessana vila de Llinàs, al peu de l'alterós Montseny, sortirien els corredors cap al Santuari del Corredor, passant per Alfar, camí ombrejat per pins d'agulles sempre verdes, roures i sureres d'esberlades soques. Allí tindrien els de la categoria corredors, una hora de descans, temps neutralitzat. De dit santuari, per camí sempre emboscat, anirien fins a Subirans, des d'on, seguint per ample rieral, es va a Arenys de Munt, continuant per bona carretera cap a Arenys de Mar, xamosa vila llevantina, escullida per a final de cursa.

Vint-i-set eren els equips inscrits per a aquesta prova (tres de corredors i els altres d'excursionistes) que a les 9.30 del matí estaven arrencats a la plaça de la vila de Llinàs, disposats a amidar llurs forces i a conquerir en noble lluita els premis oferts.

El Jurat de Sortida estava constituït pels senyors Alcalde i Secretari de Llinàs, Vidal, Perdigó i Coll, de la Secció. La concurrència d'espectadors era força nombrosa. Un bon punt tot llest, pesades les motxiles, etc., el senyor Jutge donà la senyal de sortida als equips d'excursionistes, i seguidament als corredors. Els concursants partiren lleugers costa amunt, arribant a la meta entre els aplaudiments dels espectadors. El temps empleat, fou el següent:

COPA ESPORTS DE MUNTANYA

CATEGORIA CORREDORS

Equips	Hores	Minuts	Segons	
1	I	24	34	<i>Catalunya I</i> : Catalunya A. C. { Antoni Blanch Adrià Garcia Eugeni Calvo
2	I	26	56	<i>Catalunya II</i> : Catalunya A. C. { Enric Murken Antoni Casadevall Angel Vidal
3	I	34	58	<i>Catalunya III</i> : Catalunya A. C. { Nicolau Marco Josep Gañet Erivert Selma

COPA CENTRE EXCURSIONISTA

CATEGORIA EXCURSIONISTES

Equips	Hores	Minuts	Segons		
40	2	38	11	<i>High Life</i> : S. S. Pompeya.	{ Joan Bori Josep M. ^a Soler Coll Josep Millian
19	2	46	38	<i>Cranes</i> : Exploradors . . .	{ Juli Colera Lluís Peña Josep Oscar
24	2	47	23	<i>Pireneu</i> : A. E. Catalunya . .	{ Ramon Guinovart Maurici Teixidó Víctor Santamaria
20	2	48	38	<i>Pànic</i> : Exploradors	{ Francesc Martínez Alfons Ponsa Ferran Maestre
27	2	48	44	<i>Enfarregats</i> : A. E. de Mataró.	{ Lluís Beyet Emili Albó Joan Andreu
35	2	50	12	<i>Penkala</i>	{ Conrad Xalabarder Marc Aureli Sala Carles Franci
22	2	52	28	<i>Catalunya</i>	A. E. Catalunya.
23	2	53	5	<i>Montserrat</i>	A. E. Catalunya.
30	2	53	35	<i>Grimpadors Pirenencs</i>	C. E. Barcelonès.
36	3	2	4	<i>Pireneu</i>	C. E. Montseny.
18	3	6	48	<i>Matagalls</i>	C. E. Rodamon.
29	3	7	2	<i>Escuetas</i>	Exp. Espanya.
16	3	8	35	<i>Siempre adelante</i>	Exp. Arenys.
32	3	10	41	<i>El Cadí</i>	C. M. de Gràcia.
33	3	13	11	<i>X 4</i>	C. E. Montseny.
31	3	14	48	<i>Campo libre</i>	S. La Dreta.
28	3	19	18	<i>De la Clau</i>	A. E. de Mataró.
25	3	21	44	<i>Avant sempre</i>	A. C. E. de Mataró.
26	3	27	53	<i>Egara</i>	C. E. de Terrassa.
42	3	38	2	<i>Unión</i>	Exploradors.

Segons el veredicte del Jurat, format pels senyors President del Centre Excursionista de Mataró, García Alsina, Vidal, Cò, Perdigó, Coll, Alcalde d'Arenys, Mullor, Casades, Elias Juncosa, resultaren guanyadors els equips següents:

Categoria corredors : 1.ª Copa Esports de Muntanya, equip

n.º 1, del *Catalunya Atlètic Club*; 2.º, equip n.º 2, i 3.º, equip n.º 3, de la mateixa societat.

Categoria Excursionistes : 1.º, Copa CENTRE EXCURSIONISTA, equip n.º 40, de la *Societat Sportiva Pompeya*; 2.º, equip n.º 19, dels *Exploradors Barcelonesos*; 3.º, equip n.º 24, de l'*Agrupació Excursionista Catalunya*; 4.º, equip n.º 20, dels *Exploradors Barcelonesos*; 5.º, equip n.º 27, de l'*Agrupació Excursionista de Mataró*; 6.º, equip n.º 35, 7.º, equip n.º 22; 8.º, equip n.º 23; 9.º, equip n.º 30.

Va ésser una llàstima que es presentessin a concurs quatre equips que, per no reunir les condicions requerides i estipulades en el reglament, no pogueren entrar en la classificació general; essent de notar que algun d'ells va fer el recorregut en un temps remarcable.

El servei de controls, que fou perfecte, estigué a càrrec de socis de la Secció d'Esports de Muntanya, del Club de Foot-Ball de Llinàs, de l'Agrupació Excursionista de Mataró, de l'Associació Científica Excursionista de la mateixa ciutat i del Centre Moral d'Arenys de Munt. El servei de sanitat i comunicacions fou prestat pels Exploradors d'Espanya de les poblacions de Barcelona, Badalona i Arenys, utilitzant-se per a les últimes els coloms missatgers, posats a la disposició de la Junta per D. Salvador Castelló, director de la Reial Escola Oficial d'Avicultura, el servei del quals fou de gran utilitat.

Altre cop la veu de la Secció d'Esports de Muntanya ha estat oïda; a tots els que han comparegut a sa crida la Secció us fa públic homenatge de agraïment i us dona les més corals mercès, particularment als qui han tingut el geste de concedir premis per als concursants, com l'Ajuntament d'Arenys, Srs. Vingut, Moretó, Centre Excursionista del Vallès, de Sabadell, i també a les dignes autoritats de Llinàs, Alfar, Arenys de Mar i Arenys de Munt; a D. J. Mullor, Reial Federació Atlètica Catalana, Federació de Societats Deportives, Sindicat de Periodistes Deportius, Premsa de Barcelona, Centres Excursionistes de Sabadell i Terrassa; a les Associacions Excursionistes de Mataró i als Exploradors de Barcelona, Badalona i Arenys, a les entitats que han presentat equips, als corredors i excursionistes per llur patriòtica cooperació, al Comitè local d'Arenys, i, en fi, a tots els qui han ajudat a la Secció exercint a plena satisfacció de la mateixa els càrrecs que els hi foren confiats, contribuint a donar més esplendor a la festa; la Secció us queda verament reconeguda.»

Entre els aplaudiments de la concurrència, es féu l'entrega dels premis : copes, medalles i objectes per a excursionistes. El Vice-president de la Secció clogué la festa, remerciant l'assistència a l'acte i felicitant als guanyadors per llur victòria.

Segon Concurs d'Enginyeria

VEREDICTE DEL JURAT

En la ciutat de Barcelona, als vint-i-tres dies del mes de gener passat, en el local de l'Associació d'Enginyers Industrials, es reuniren D. Jaume Massó Torrents, President del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA; D. Pere Rius i Matas, President de la Secció d'Enginyeria del mateix; D. Ferran Tallada i Comella, delegat pel senyor President de l'Associació d'Enginyers Industrials i D. Josep Galí i Fabra, Catedràtic delegat per l'Escola d'Enginyers, a fi de constituir el Jurat que ha d'examinar els treballs presentats al segon Concurs organitzat per la referida Secció del CENTRE EXCURSIONISTA, d'acord amb les Bases publicades el mes d'abril de l'any passat.

Atès que cap dels concursants proposa l'altre membre que ha de constituir el Jurat, per la qual cosa s'entén que renunciïn a aquest dret, s'acorda oferir el lloc vacant a l'Enginyer D. Joan Sitjes i Castells, i havent-ho acceptat, queda constituït el Jurat pels cinc expressats senyors.

El Jurat examinà els treballs presentats, i acordà, per unanimitat, concedir, en cas de reunir els autors les condicions que es requereixen, el primer premi corresponent al tema I, a l'estudi de la indústria de l'oli a l'Urgell, que porta per lema «Los vuit dolors»; el primer premi del tema II, a la descripció de les instal·lacions de l'Energia Elèctrica de Catalunya, el lema del qual és «Electricitat»; i en quant al tema III, el primer premi del treball referent a les eines del delineant, que porta per lema «El dibuix és el llenguatge de l'enginyer»; i el segon premi al que duu per lema «Les eines del serraller».

Considerant el mèrit dels treballs premiats, el Jurat ha entès que utilitzant les facultats que li concedeix la tercera condició de la Convocatòria, devia distribuir les recompenses en la forma següent:

Assignar al primer premi del tema I, la quantitat de *tres centes cinquanta* pessetes (350), i el llibre *Guia monogràfica de la Vall d'Aran*.

Al primer premi del tema II, la quantitat de *dues centes* pessetes (200).

Al primer premi del tema III, la quantitat de *cent* pessetes (100), i el compta-revolucions, i al segon premi del mateix tema la quantitat de *cinquanta* pessetes (50), i el peu de rei.

Premiats que foren els treballs i distribuïts els premis en la forma esmentada, es procedí a obrir els plecs que havien de contenir els noms dels autors, resultant ésser-ne : del que porta el lema «Los vuit dolors», D. Salvador Filella Bragós; del lema «Electricitat», don Josep Capmany Arbat i D. Josep Puigbert Puigbert; del lema «El dibuix és el llenguatge de l'enginyer», D. Josep Capmany Arbat, i del lema «Les eines del serraller», D. Joan Fabregat Jordana.

Havent-se comprovat que els Srs. Filella, Capmany i Puigbert són alumnes de l'Escola d'Enginyers, i que el Sr. Fabregat ho és de l'Escola Municipal d'Arts del Districte VIII, i que tots ells són socis del CENTRE i adscrits a la Secció d'Enginyeria, reunien, doncs, les condicions requerides per a ésser premiats.

El Jurat ha entès que, complimentant les Bases del Concurs, s'han d'entregar, en concepte de premi a llurs treballs, les quantitats de *tres centes cinquanta* pessetes i el llibre *Guia monogràfica de la Vall d'Aran* a D. Salvador Filella Bragós; de *dues centes* pessetes conjuntament als Srs. D. Josep Capmany Arbat i D. Josep Puigbert Puigbert; de *cent* pessetes i el compta-revolucions a D. Josep Capmany i Arbat; i de *cinquanta* pessetes i el peu de rei a D. Joan Fabregat i Jordana.

I perquè així consti, firmen el present veredictes, en la ciutat de Barcelona, a vuit de febrer de mil nou cents divuit,

JAUME MASSÓ TORRENTS. — PERE RIUS I MATAS. — FERRAN TALLADA I COMELLA. — JOSEP GALÍ I FABRA. — JOAN SITJES I CASTELLS.

Crònica del Centre

FEBRER DE 1918

CONFERÈNCIES

El dia 1.er el Sr. Feliu Duran i Cañameras donà una conferència sobre *Escultura medieval catalana. L'escultura pre-romànica. La imaginària i l'ornamentació esculpida abans del segle XIII.*

El dia 8 el Sr. Francesc Pujol donà una conferència musical sobre *El Cant de la Sibila.*

El dia 15 tingué lloc el repartiment de premis als guanyadors dels Esports de neu celebrats a Camprodon i Ribes.

El dia 22 el Sr. Jeroni Martorell donà una conferència sobre *Els castells i cases fortificades de Catalunya.*

EXCURSIONS

SECCIÓ DE FOTOGRAFIA. — Els dies 1, 2 i 3 va fer-se una excursió a Ribes, amb motiu de celebrar-se el X any de concursos de skis, luges, etc., organitzats per la Secció d'Esports de Muntanya.

El dia 10 es visità l'església vella de Sant Martí de Provencals.

El dia 15, a les deu de la nit, s'obrí una exposició de fotografies dels Concursos d'Esports d'Hivern que es celebraren enguany a Camprodon i a Ribes, la qual estarà visible fins el dia 17 de març.

SECCIÓ D'ENGINYERIA. — El dia 11 van visitar-se els tallers de La Maquinista Terrestre y Marítima.

El dia 17 es visitaren les obres de l'Hotel Ritz.

El dia 19 D. Jeroni Aurusa ressenyà l'excursió verificada l'any passat a la Sucreta de Mollerusa.

El dia 26 donà una conferència D. Ramon de Gaztañondo sobre *Una visita a la central eléctrica de Serós (Riegos y fuerza del Ebro, S. A.)*, i a continuació D. Ricard Huici ressenyà l'excursió feta per la Secció als tallers de La Electricidad, de Sabadell.

SECCIÓ D'ARQUITECTURA. — El dia 17 es visità l'Escola Elemental del Treball, acompanyats de D. Ferran Tarragó.

El dia 20 D. Lluís Bonet dissertà sobre *Notes referents a les masies de la Maresma*.

El dia 27 D. Josep M.ª Martino donà una conferència sobre *Marycel* de Sitges.

DONATIUS PER A LA BIBLIOTECA

De D. Salvador Roca, un exemplar d'*Aigües Mineromedicinals. Bañeas de Catalunya*, i un exemplar de *Topografia médica del Distrito de Villanueva de la Cañada*. — Dels hereus del malaguanyat consoci D. Francisco Montsalvatge, els quals han tingut l'atenció de correspondre a la demanda del CENTRE enviant l'obra pòstuma del seu pare sobre els *Comtes d'Empúries vindicats*.

Noves

CONVITS. — Ha estat convidat el CENTRE a les festes que celebrà el Fomento de la cria del Canario; pels Montserratins, a l'aplec que portà a cap a Sant Medí; per la Secció Deportiva del Centre Catòlic de Sans, a la conferència que el dia 24 donà en aquell local el Rvnd. Mn. Josep R. Bataller sobre l'origen i formació de la muntanya de Montserrat; pel Centre Excursionista Barcelonès, a la vetllada necrològica i inaugural de l'exposició de fotografies del seu malaguanyat soci Ramon Rosell, assistint-hi, en representació del CENTRE, el President de la Secció de Fotografia D. Alfred Bosch; i pel Centre Excursionista

Cultura, a l'excursió que pensa efectuar el dia 25 del pròxim mes de març a Cardona.

NOVES JUNTES DIRECTIVES. — Han fet assaber al CENTRE ses noves Juntes, la Junta Municipal de Museus d'aquesta ciutat, l'Associació d'Arquitectes de Catalunya, el Real Moto Club de Catalunya, el Círculo Artístico, l'Acadèmia d'Higiene de Catalunya, i el Centre Excursionista de Bages.

ADHESIONS AL CENTRE. — S'ha adherit al nostre Centre, de conformitat amb les bases establertes, el Centre Excursionista de Bages. També ha fet assaber el seu nou estatge el Grup Excursionista Catalunya.

PELS XALETS-REFUGIS. — S'han començat els treballs per a fer una activa propaganda dels xalets d'Ull de Ter i La Renclusa, propietat del CENTRE.

VELLADES NECROLÒGIQUES. — La Directiva ha acordat celebrar vetllades necrològiques en honor dels que foren distingits socis D. Francisco Montsalvatje i D. Joaquim de Gispert.

SUBSCRIPCIÓ. — La societat choral Catalunya Nova ha demanat al CENTRE obrís una subscripció entre els seus socis per afavorir unes caramelles que pensa organitzar a benefici de l'Orfeó de Gesòria, al qual objecte s'ha exposat a la taula d'anuncis una llista amb aquest objecte.

RECIPROCIAT. — S'han aprovat unes Bases de reciprocitat entre el nostre CENTRE i la societat Excursionista Peñalara de Madrid, ço que es posa en coneixement de tots els nostres consocis a fi de què puguin disfrutar dels aventatges que els hi puguin proporcionar.

NOU CONGRÉS. — El CENTRE s'ha inscrit com a congressista al segon Congrés Universitari Català.

OFICI DE CONDOL. — S'ha oficiat el condol del CENTRE al President del Centre Excursionista del Vallès, D. Joan Montllor, per la mort del seu pare don Joan.

NOVA EXPOSICIÓ. — Amb motiu del concurs sobre relacions històriques de les imatges de Crist catalanes, s'estan fent treballs per a veure si el CENTRE pot organitzar una exposició de les mateixes.

ARXIU GRÀFIC. — S'han començat els treballs per a l'organització i catalogació de l'arxiu gràfic del CENTRE.

DONATIU. — El nostre consoci D. Ramon de Gaztañondo ha donat al CENTRE els clixés positius que serviren per a il·lustrar la seva interessant conferència. Desprendiment que el CENTRE li estima.